

ČLANCI

MEĐIMURSKI ORGULJAŠI

Florijan Andrašec

Miroslav Vuk, Zagreb

Među međimurskim orguljašima »kantorima«, posebno značajno mjesto pripada Florijanu Andrašecu, dekanovskom kantoru, skladatelju, pjesniku, dirigentu limene glazbe DVD Dekanovec, voditelju tamburaškog sastava, koreografu, voditelju Seljačke sloge od 1920. do 1941. i od 1945. do 1960. godine, zatim kiparu, rezbaru, bačvaru (pintaru) i naprednom poljoprivredniku.

Florijan pjeva u fonograf oko 1922. g.

Dok je većina međimurskih kantora, koji su potekli većinom iz Bervarove orguljaške škole u Celju, ostala uglavnom na razini reproduktivnosti, Andrašec je bio pravi pučki stvaralac, čija je kreativnost došla do izražaja u stvaranju napjeva i u stvaranju tekstova. Jedno i drugo izviralo je iz bogatog međimurskog folklornog naslijeđa. Međutim Andrašec se nije oslanjao samo na duhovno pjesničko i glazbeno stvaralaštvo, nego je svoj stvaralački poticaj nalazio i u svjetovnom pjesničkom i glazbenom stvaralaštvu.

Oba ova područja obogatio je svojim prilozi- ma, a za nj se može slobodno reći da je snaga i izvornost njegove kreativnosti bila iznad njegove reproduktivne vještine.

Upravo po tome Andrašec se izdvaja iz plejade vrsnih međimurskih orguljaša u prvoj polovici dvadesetog stoljeća zaslužnih za širenje cecilijan-

ske ideje u crkvenom pjevanju u Međimurju, a isto tako za širenje međimurske svjetovne popi- jevke, za buđenje nacionalne svijesti i ljubavi međimurskog čovjeka prema svojoj stoljećima ospo- ravanoj kulturnoj tradiciji i hrvatskom imenu.

Florijan Andrašec rodio se 28. ožujka 1888. kao drugi od devetoro djece oca Matije i majke Tere- zije u Dekanovcu. Nakon osnovne škole polazio je gospodarski tečaj u Buzovcu kraj Čakovca, a vojsku služio u Velikoj Kaniži u današnjoj Ma- đarskoj, gdje je naučio mađarski jezik. Oženio se 1908. a vjenčao ga je rođeni brat o. Alfons na dan svoje prve sv. mise 26. srpnja 1908. U to vrijeme, u kraćim vremenskim razmacima, boravio je u župi Dekanovec mladi svećenik, prognanik grofa Festetića, Juraj Lajtman, koji je, kao i o. Alfons, zapazio Florijanovu nadarenost za glazbu i pjes- ništvo. Iz tog razdoblja potječe vjerojatno jedna od prvih Florijanovih pjesama »Liepo naše Međi- muorje«, nastala oko 1905. godine. Tekst pjesme najprije se recitirao, a za vrijeme Florijanova ško- lovanja u Celju tekst dobiva i napjev. U tekstu je lokalpatriotska crta jako naglašena, a isto tako i nacionalni osjećaj kao i poruka, koja dolazi naj- jače do izražaja u posljednjoj, šestoj, kitici:

*Međimuorsko ljudstvo drago
diedovinsku brani pravdu,
naviek buodi čist Hrvatsko
i pielta za ljubav bratsku!*

U ovoj pjesmi (što je u ono vrijeme kad se vršilo nasilno pomađarivanje Međimuraca bila ve- liha hrabrost), Florijan kao sedamnaestogodišnjak daje svima do znanja »čiže gore je list!«

U to vrijeme uči svirati orgulje. Prvi učitelj i su mu brat o. Alfons, svećenik Juraj Lajtman i ondašnji kantor Kalman Tisaj. Napredak u učenju prekinuo je 1914. rat, u koji je i Florijan morao ići. Na ruskoj fronti je u prvim borbama bio teško ranjen u nogu. Liječio se po raznim bolnicama Poljske, Šleske, Češke i današnje Mađarske, a u proljeće 1916. vratio se u Dekanovec kao težak ratni invalid. Sa sobom je donio i pjesme koje je napisao u tuđini. To su općepoznate:

Svetel mesec, kak mi svietiš (Rusija 1914.)
Sveta noć je, bor na stolu (Rusija 1914.)
Oj, ti domek zlati (Češka 1915.)

Uvjeren da će ostati doživotni invalid, odlučio se posvetiti orguljaštvu i u dogovoru sa župnikom Vinkom Žgancem odlazi 1917. godine u Celju u

Bervarovu orguljašku školu, u kojoj je bio jedan od najstarijih, ali i najboljih učenika za sve tri godine školovanja. Na odlasku u školu župnik Vinko Žganec obećao mu je novčanu potporu, ali je tražio od Florijana da i dalje piše i sklada pjesme i popijevke u međimurskom duhu i da mu ih šalje u Dekanovec. Florijanu je školovanje bilo naporno i teško, ali je savjesno ispunjavao svoju obavezu i pisao je pjesme, skladao popijevke i slao u Dekanovec. Rat je još trajao i u Celju se teško i za novac dolazilo do hrane. O tome je Florijan pisao župniku Žgancu 20. VIII. 1918.

»Velečasni gospodine, evo sad vam napišem sve kak je i kak bude jer sam već sve ispitan dakle, mislim da za drugoletnika budem zeti, samo izda me mnogo muke čeka, jako mnogo moram svaki dan igrati tak da me sve boli i brez svake falinge svako zadačo moram zigrati, prle drugo ne dobim, prvo školu moram na glaver(u) prejtj tojest jedno knigo, a profesor mi je rekel da se počne škola onda bum malo igral jer drugi predmetov mnogo ima, ali ja bum to či Bog da sve pretrpel samo ako mi bude doma dobro pak ako bude ono kaj ste mi obećali dakle pomoć u plači, (...) Hrana je slaba vu jutro malo kave i malo kruha, polne največ pot samo jedna hrana brez kruha, večera isto tak bez kruha i samo jedna hrana, a vu varašu nikaj ne dobiti...

Evo, spisao sam pesmice (60 naslova) za volu naroda i pošalite je vi...

Dakle onda mi pišite kak je doma i jeli kakova potpora bude.

S pozdravom ostajem vaš priatel Florian Andraš(ec).«

Poslije deset dana piše Florijan ponovo:

Cilli 30/VIII/1918

»Velečasni gospodine evo već tretji put pišem i nikakov odgovor nedobim da bi znal barem kak je sada prinji, (...) igrati vek ne morem tak 4 ure to mi je dosta na dan. (...) svaki petek i svaki pondelek idem na skušnju i či Bog da do 15 septembra budem klavir jedno knigo završil, (...) poslao sam vam jedno pismo (Da bi imel perje...)

neznam jeli su dobili, tako mi se čudno vidi kaj nikakov glas od jih nedobim...

Florijan Andrašec

Florijan je uporno učio i radio. Preko ljetnih školskih praznika nije dolazio doma, nego se uposlilo kod klesara nadgrobnih spomenika u Celju i tu klesao kamen, zarađivao kruh i stjecao nova znanja iz klesarskih umjetnosti. Granit i mramor otvrdnuli su mu prste, zbog toga nije neobično što mu je profesor iz sviranja orgulja napisao u opasci: »marljiv, ali malo tvrdih prstiju«.

Sveta Cecilija iz 1918. godine spominje Florijana: »...da mu (Florijanu) dobro ide v glavu. Bistre je glave a umije koješta, pa je već zanimivih stvari izumio. Kajkavci takvomu vele: —Jezeromešter—« Na drugom mjestu se ističe: »Jedan od najboljih učenika u Bervarovoju orguljaškoj školi u Celju je Florijan Andrašec iz Dekanovca u Međimurju koji je pred komisijom svirao vrlo te-

šku zadanu zadaću na orguljama bez greške.« Zbog tih svojih sposobnosti bio je i izabran za pomoćnog orguljaša u crkvi oo. kapucina u Celju i time si olakšao težak materijalni položaj. U toku školovanja ispjevao je i uglazbio u međimurskom narodnom duhu preko stotinu crkvenih i svjetovnih popijevaka. Sve je to poslao ili donio svojem »meceni«, koji to kasnije prikazuje kao narodno ili čak svoje i kao takvo je bilo prihvaćeno do naših dana. Završivši školovanje s »izvrstnim« uspjehom vraća se u Dekanovec i odmah prima službu orguljaša. Sa sobom je donio novostvorene popijevke, koje su bile glavna sadržajna građa za Žgančevu II. knjigu, jer mu je od 43 popijevke uvršteno u tu pjesmaricu 27 svojih popijevaka dao Florijan kad se vratio iz Celja. I rana na nozi je Florijanu zacijelila, a on odmah osniva veliki crkveni pjevački zbor, koji kasnije djeluje i kao zbor Seljačke sloge. Osniva limenu glazbu, zatim tamburaški sastav, polaže ispit za seoskog poštara itd. Svakako prvo i glavno zanimanje bilo mu je orguljanje u crkvi, koje je s posebnim veseljem i oduševljenjem savjesno vršio na opće zadovoljstvo svih župljana sve do svoje smrti. Svi su ga zvali »gospodn kantor«, pa se ga i danas sjećaju kao »kantor Andrašeca«, koji je već postao u Dekanovcu i okolici »legenda«. Svojim stručnim i savjesnim kulturnoprosvjjetnim radom zasjenio je i samog učitelja u Dekanovcu, a uvođenjem hrvatskih crkvenih popijevaka i misa hrvatskih skladatelja, nadmašio je i svojega prethodnika Tisaja.

Florijanov mlađi brat o. Dioniz pričao je da je Florijan svaki dan sjedao za svoje orgulje, uvijek s velikim veseljem, ali da je od vremena do vremena znao sjesti i za svoj stol te pisati pjesme i skladati skladbe. Suradivao je s Međimurskim novinama, kalendarima i drugim časopisima u kojima se pisalo o crkvenoj i svjetovnoj glazbi ili gospodarstvu. Po prirodi vrlo nadaren čovjek, neprestano je nešto stvarao, mudrovao i kombinirao. Bavio se i patentima. Bio je izrazito boemski tip. Vrlo jednostavan, s malim zadovoljan. Išao je s pjesmom kroz život. Bio je dobra srca. Kad je imao, rado je dao, i to obilno. Kao idealist, svakomu je vjerovao, zato su ga mnogi varali. Kao umjetnik, klesar, načinio je u župnoj crkvi u Dekanovcu glavni oltar. Dvije veće statue, Sv. Petra i Pavla iz umjetnog kamena u baroknom stilu, lijepo je izveo, a i dva keruba u manjoj dimenziji. Njegov nećak o. Tomislav čuva jednu anđeosku glavu koju je Florijan isklesao iz mramora. Ta glava odaje Florijana kao pravog umjetnika. Glazba i pjesma ipak mu je bila najmilija. Svladavao je svako glazbalo koje je primio u ruku, a njegov crkveni pjevački zbor bio je jedan od najpoznatijih u Međimurju i izvan njega. Bio je vrstan sastavljač međimurskih »spričavanja«, tako da su se i orguljaši iz susjednih župa služili njegovim tekstovima, a njegov se napjev do naših dana održao kao općemeđimurski.

1931. i 1932. godine pjevao je Krsti Odaku u svojem domu u Dekanovcu četrdeset i četiri pučke međimurske i svoje popijevke, od kojih je kasnije, opet na temelju Florijanova kazivanja, načinjen libreto i čitava opera *Dorica pleše*. Na žalost, ni Odak kao ni Žganec, nigdje nije spomenuo autora ili suautora Andrašeca. Za života od svih tražen, ali i uporno prešućivan, danas, u naše vrijeme polagano pada u zaborav.

Kao skladatelj skladao je: *Misu za troglasni ženski zbor uz pratnju orgulja; Misu za dvoglasni ženski zbor uz pratnju orgulja; Misu u čast Majke Božje uz pratnju orgulja; Devet euharistijskih popjevaka*, od kojih je posebno poznata »Moj Isuse«, *Cetrnaest Marijanskih popjevaka; Dvije adventske i pet božićnih*, od kojih je najpoznatija »Što se ono dogodi«, koja je postala pučkom i u Slavanskom Brodu, Vukovaru, Subotici i drugdje. Svećenik i skladatelj Ivan Kokot obradio ju je za dvoglasni zbor uz pratnju orgulja i danas se pjeva i u SAD. Od sedam korizmenih popjevaka istaknimo Florijanov *Križni put*, gdje vlastitim tekstom opisuje sadržaje svih postaja, a napjevom dočarava tužan događaj. Od tri uskršne popijevke najpoznatija mu je »Oh, veseli den«, a kod trojačkih »O zmožnosti neba zemlje«.

Svecima i sveticama (mučenicima, priznavaocima), napisao je preko stotinu tekstova i napjeva, ili je starijim narodnim i ponarodnjenim nadodao pokoju svoju kiticu. (Kod ovih popjevaka je teško kazati što je originalno Florijanovo, a što narodno ili nekog drugog međimurskog orguljaša, jer su jedni druge nadopunjavali u stvaranju tekstova i napjeva sve do 1925. godine). Među ovim pjesmama su posebno zanimljive one koje nije pjevao puk, nego samo kantor, obično za vrijeme prikazanja pod misom. To je bila neka vrsta spričavanja pojedinog sveca ili svete, što su župljani s posebnom pažnjom rado slušali. Što se tiče napjeva, mučenici su imali svoj, ispovjedaoci svoj itd.

Nekoliko Florijanovih napjeva prihvatili su svi međimurski orguljaši, i sad su ti napjevi i prihvaćeni kao pravi pučki crkveni, ali je u svakoj župi ipak napjev malo različit, variran. Posebnu grupu čine »mrtvečke popevke«, čiji broj se penje do pedeset naslova. Ovdje je Florijan bio originalan stvaralac sadržaja, napjeva i harmonizacije. Kako je u njegovo vrijeme, sve do pedesetih godina, bio običaj da se za pokojne župljane služi sv. misa više puta u toku godine, to je skoro svaki dan u tjednu bila pjevana crna misa i trebalo je, jer su to župljani željeli, »spričati« pod misom svakog pokojnika posebno. Zbog toga su nastale tolike »mrtvečke popevke« i »spričavanja« koja su se pjevala uz obavezne, propisane liturgijske pjesme. Florijan je u tome uvijek uspijevaio jer je na svojstven način prikazao strahotu smrti, posljednju borbu tijela sa životom, odlazak duše i »vekevečno« blaženstvo, a isto tako i patnje u čistilištu.

Florijan je napisao i skladao popijevke za pojedine svećane zgrade u životu čovjeka: rođenje, krštenje, potvrda, vjenčanje, mlada misa itd. Sa sigurnošću se može kazati da je napisao do 200 pjesama duhovnog sadržaja i da je svim sadržajima nadodao svoj vlastiti napjev i harmonizaciju. Međutim on je sve to napisao samo za svoju vlastitu upotrebu pa ako je što zagubio, stvorio bi novo i još ljepše. Tek kad je umro, postavilo se pitanje: »A tko će sada vršiti kantorske crkvene obaveze kao što je to činio Florijan?« Mnogi su si uzeli za spomenu ili osobnu upotrebu njegovu notnu građu koja je u toku desetljeća skroz nestala, propala i danas se sabire njegov glazbeni arhiv na temelju usmene predaje, sjećanja i pokojeg požutjelog notnog lista.

Vrlo uspjelo je obradio za limenu glazbu hrvatske romarske marijanske popijevke koje je

njegov orkestar DVD Dekanovec izvodio prilikom hodočašća u Mariju Bisticu. Dionice koje su se sačuvala odaju ga kao vrsnog poznavaoča instrumentacije. Glazbena građa, koju je morao svladati u Celju, strogo se temeljila na klasičnoj harmoniji i stilu, i ovdje se Florijan nije mogao raspjevati onako kako je osjećao i želio. Zbog toga su njegove skladbe iz tog razdoblja pisane u malim glazbenim oblicima. Vrativši se u Dekanovec postaje slobodniji, raspjevaniji i suživljava se s glazbom iz djetinjstva. Mol-ljestvicu pretvara u dorski način, a njegove popijevke su odmah prihvaćene od mještana i župljana Dekanovca, kao i diljem Međimurja kuda je vodio svoj zbor. Njegove napjeve je posebno uspješno obrađivao kantor u Sv. Mariji na Muri Ivan Mustač. Ostali skladatelji: Zganec, Odak, Vrhovski itd. preuzimali su mnoge skladbe na dotjerivanje i obično osiromašivali izvornu ljepotu napjeva i harmonizacije.

Od svjetovnih skladbi svakako mu je najopširnija opera »Na konjari«. To je glazbena igra s preko pedesetak popjevaka iz života pastira i pastirica koji su pasli konje na nekadanjim prostranim međimurskim »gmajnama«. Na »gmajni« se uz konje živjelo od ranog proljeća do kasne jeseni, danju i noću. Tu su se stvarale popijevke, plelo i šivalo, rezbarili kipovi svetaca, ljudi iz sela, domaćih životinja, pravio alat za domaćinstvo, sklapalo »pajdašijstvo« i radale prve ljubavi. Sve to je Florijan opjevao, kasnije i uglazbio po Odkovu uzoru. Nažalost partitura se zagubila poslije njegove smrti. Skladao je predigre marijanskim popijevkama koje je limena glazba svirala na procesijama. Isto tako je skladao koračnice za vatrogasne svečanosti. Za tamburaški sastav obradio je pedesetak svojih popjevaka i po njima koreografirao plesove i kola koji su kasnije postali dio narodnog folklora. U svim skladbama su mu harmonizacije jednostavne i pregledne. Rijetko nalazimo u melodiji kromatske pomake. Modulacije su uvijek dijatonske i samo u nekoliko popjevaka izravno skaču u tonalitet dominantne. Rijetko se koristi zaostajalicama, ali voli upotrijebiti punktirane ritmove u napjevu i pratnji. Unatoč tome sve teče smireno ali i veselo. Glatko kao i Mura uz koju je stvorio i najviše svojih djela.

Kao pjesnik duhovnih sadržaja strogo se pridržavao izvornih tekstova (himni, psalmi, odlomci iz evanđelja itd.), ali ih je prepjevao na svojstven način u domaćoj kajkavštini. Zanimljivo je da se u mnogim njegovim tekstovima javljaju riječi: divojčica ili dievojčica, dievica, diete ili diečica, biela bielina, liepa pjesma itd. Međutim u tiskanim djelima nalazimo: devojka, dete, belo, pesma itd. Ove zamjene su bez njegova znanja izvršili urednici i izdavači, a zašto — to se ne zna. U razdoblju od 1920. do 1930. tiskane su mnoge Florijanove pjesme u Međimurskim novinama, i u Međimurskim i Zagorskim kalendarima. 1953. tiskana mu je u Čakovcu mala zbirka pjesama *Međimurske fijolice*, ali bi bolje bilo da nije nikad bila objavljena, jer su urednici korektori vrlo loše obavili svoj posao. Mijenjali su pjesmama pojedine naslove, izbacivali kitice i tako skraćivali pojedine pjesme, a time i osakaćivali sadržaj. Mijenjali su pojedine izvorne međimurske kajkavske riječi itd. Zbirka je podijeljena u tri dijela s podnaslovima:

Tam pri našoj staroj Muri
Iz međimurskih ravni
Mudrijaš

1981. objavljena je u Čakovcu druga zbirka Florijanovih popjevaka iz Međimurja. U toj zbirci nalazi se 88 popjevaka koje su prvi put objavljene potpuno i u izvornom obliku. I ova zbirka podijeljena je u tri dijela s ovim podnaslovima:

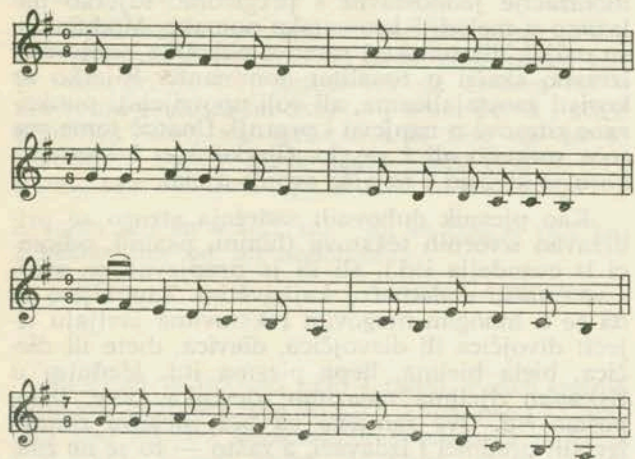
Međimurska zemla
Međimurska ljubav, radost i tuga
Međimurski smijeh, razne

U rukopisu su ostale *Međimurske šege, Svatovski običaji u Dekanovcu*, ep *Jendraškin Ivek* i pjesme vezane uz običaje u Dekanovcu. Florijan je sabrao ili sam napisao preko 800 pjesama i popjevaka, a kako je za njegova života to bila potpuno obična stvar da kantor mora tako raditi i da upravo tako mora biti, nitko nije posebno vodio računa o svim tim njegovim zapisima i rukopisima. Oni koji su vodili i neke rukopise dobili na proučavanje, obično su ih zagubili. Srećom skoro sve Florijanove pjesme i popijevke sačuvali su se u usmenoj predaji kod njegovih pjevača i pjevačica kao i kod nekolicine »mužikaša«, tako da će se barem djelomično moći sabrati što je stvorio.

Vrlo su mu poznata i njegova »spričavanja«, koja je pjevao na groblju kod ukopa pojedinih župljana. Za tu zgodu su znali doći ljudi i iz susjednih župa, nekad i do 10 kilometara daleko, samo da bi čuli »kak budu kantor spričavali«.

Evo jednog početka Florijanovog »spričavanja«:

Moderato

Tuž-nim sr-cem sa-da poč-nem go-vo-ri-ti,
o-vo ne-je mo-ći ni-kak pre-mis-li-ti:
da je na tim vie-tu se ja-ko nes-tal-no,
če-ga se ne nad-jaš, pak tak doj-de nag-lo.

Završetak glasi:

*Ve pak zadnju prošnju, prosim poslušajte:
Rodbina, poznati, zabiti me najte!
Črez leto dojdite bar jedanpot k meni
kaj grob nau zapuščen, a ja pozableni!*

*Prekrižite si skup preko groba moga,
za dušicu moju, prosim molte Boga,
Kaj bi se ištal Božje srdžbe plamen
i ja v miru čakal vuskršnuče, amen!*

Kao kipar Florijan je isklesao već spomenuti glavni oltar u župnoj crkvi u Dekanovcu. Ulice sela rese njegovi kipovi »križno drvo« i »Srce Isusovo«. Isklesao je i nekoliko nadgrobnih spomenika.

Kao rezbar je za svojega života izrezbario preko pet stotina raznih likova i kipića, raspela, anđela, božićnih jaslina, ptica, životinja itd.

Kao slikar naslikao je nekoliko lijepih pejzaža uz Muru, a kao grafičar desetak crteža za svoj ep o *Jendraškinom Iveku*.

Na svoje radove iz bačvarstva uvijek je stavljao neki tekst, (poruku), urezbarivši ga lijepom kaligrafijom obično u hrastovu »planjku«. Tako je na »škaf« koji je poklonio prijatelju urezbario stihove: »Pazi, kad se budeš pretakati hapil, da ne bi razlijeval ili pak se napill!« Od patenata mu je napoznatija preša na polugu. Minijaturu preše poslao je 1925. godine u Rim na izložbu. Dobio je odlikovanje za svoj izum »zlatnu medalju«. Ta se prešica sad nalazi u Franjevačkom samostanu u Varaždinu.

Ipak, unatoč svim tim svojim zanimanjima i zaduženjima (bio je i seoski poštar), Florijan je bio pravi »kantor« i to mu je bilo stručno zanimanje i zvanje. Nažalost, gotovo svi pisci od reda koji su pokušali ili zapisali nešto o njemu prešutili su to glavno i pravo Florijanovo zanimanje.

Kad je 9. srpnja 1962. umro, nastala je u dekanovskoj župi opća žalost, jer: »Kantor su vmrlili«.

I nastavlja o. Dioniz:

»Ta se kobna vijest proširila munjevitom brzinom po okolnim selima... Na sprovod je došlo sve od male djece do onih koji su jedva hodali. Belički kantor Ivan Kozjak održao je svoje »spričavanje« po staroj navadi, u kojem se u ime Florijana oprostio sa svima skupno i pojedinačno i tad se razvila ogromna povorka do groblja.

Uz domaćeg župnika i župnike okolnih župa tužan ispraćaj uzveličali su i braća franjevci. Na kraju obreda je bila pročitana i Florijanova pjesma: »Jemput bu došla i zadnja reč'«.

*...I više ju ne bude čuti.
Čudno se bude to vidlo,
vam steze i glatki mi puti.*

*Došel bu naš duhek na svoj kraj
i stavil bu domeka svoga.
Plakat će pesme i kipci,
či budeju znali za koga!«*

To je bila zadnja Florijanova riječ. Njegove staze i puti su doista bili glatki, no njegov veseli duh je došao »na kraj«...

Veliko mnoštvo saslušalo je te riječi u svečanost tišini, ali kad su čuli zadnji stih, sve je glasno zaplakalo, jer su ipak »znali za koga!«

BILJEŠKA

¹ Sadržaj je napisan vjerno, onako, kako su pjevači izgovarali riječi. Zbog toga su vokali diftongizirani. Zabilježeni su kao dva vokala iako je prvi element diftonga znatno kraći od drugoga, s kojim se zapravo stapa.